

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

Adalet Programı

Hukuk Başlangıcı Dersleri

ÜNİTE I

TOPLUMSAL DÜZEN KURALLARI ve HUKUK

**Toplu Yaşam, Toplumsal Düzen,
Toplumsal Davranış Kuralları,
Hukuk Kuralları**

“İnsan sosyal bir
hayvandır.”
Aristoteles

İnsan toplumsal bir varlıktır, insanlar toplu halde yaşamak zorundadırlar.

(diğer insanlarla beraber ortak bir yaşamı paylaşmanın insanın doğasında olduğunu belirten söylem)

- İnsanlar toplum halinde yaşarlar.
- Toplum yaşamının düzen içinde devam edebilmesi, insanların gerek birbirleriyle ve gerekse toplumla olan ilişkilerinde uyacakları bir takım kuralların varlığına bağlıdır.
- Toplum halinde yaşayan insanların yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri ve kullanacakları yetkileri gösteren kurallara “sosyal düzen kuralları” denilmektedir.
- Toplum hayatını düzenleyen çok çeşitli sosyal düzen kuralları bulunmaktadır. Bunlar; “din kuralları”, “ahlak kuralları”, “görgü kuralları” ve “hukuk kuralları”dır. Bu kurallar birbirine benzer özellikler taşımalarına ve her biri toplum hayatını doğrudan ya da dolaylı düzenlemeye yönelik olsa da aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kuşkusuz tüm kurallar içinde hukukun özel bir yeri ve önemi vardır. Diğer kurallardan hukuku farklı kılan pek çok nitelik olsa da en farklı kılan nitelik, hukuktaki yaptırım ögesidir. Devlet gücü ile bu yaptırımlar ve uygulanışı güvence altına alınmıştır..

Toplu Yaşam

- Toplum-cemiyet, aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümüne verilen addır.
- Ünlü filozof Aristo insanı için toplumsal bir varlık olarak adlandırmıştır. Gerçekten de insanlar için bir arada yaşamak vazgeçilmez bir gereksinimdir. İnsanlar bu gereksinimlerini gidermek için tarih boyunca toplumlar oluşturarak toplu halde yaşamayı tercih etmişlerdir.
- Birlikte, topluluk halinde yaşamak insanlara belli bir güvenlik sağlar. Ancak toplu halde yaşam bir düzene kavuşturulmazsa toplumun sağladığı güvenlik bir süre sonra güvensizliğe dönüşebilir. Toplu halde yaşam belli bir düzenin varlığını gerektirir. Aksi takdirde toplu yaşam kendisinden beklenen güven sağlama işlevini yerine getiremediği gibi bilakis kendisi korku ve güvensizliğin nedeni olur.

Toplumsal düzen veya düzensizlik

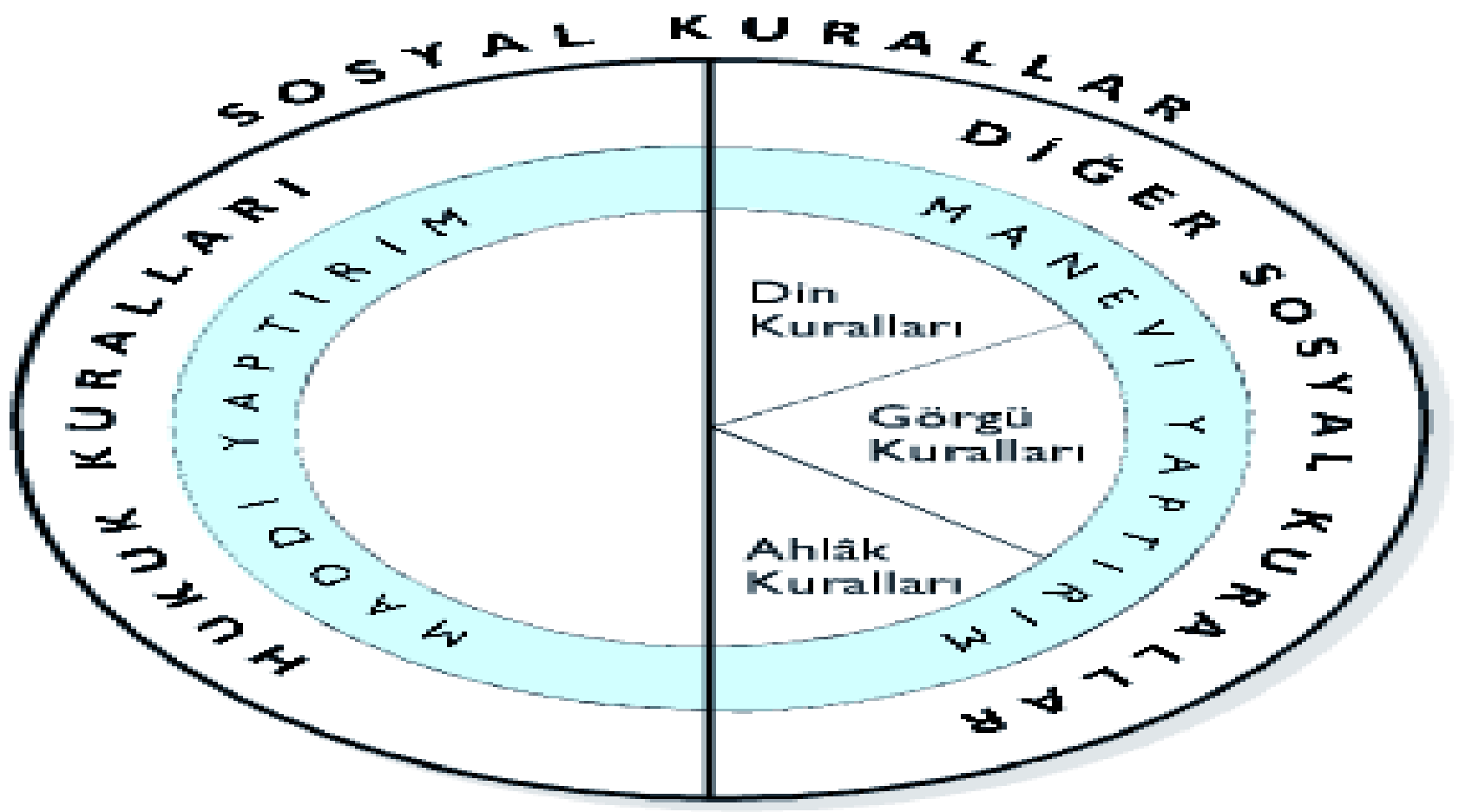
Toplumsal Düzen

- Toplumsal düzen, bir toplumda o toplumla ilgili olarak getirilmiş kurallara uygun düşen yapıya verilen isimdir.
- Toplumsal düzeni sağlamak, toplum hayatını birtakım kurallar vasıtasıyla düzene kavuşturmak kaçınılmazdır.
- Toplumdaki insan davranış ve ilişkileri çeşitli kurallar aracılığı ile düzenlenir.

Çeşitli Toplumsal davranış kuralları

Şekil 1.1: Sosyal Kurallar ve Yaptırımları

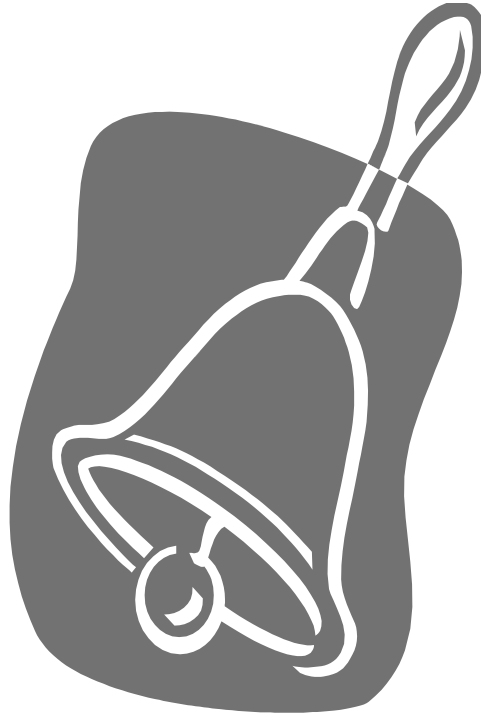
Toplumsal Dzen-Davranış Kuralları-1

- Kural bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren uyulması gereken ilkedir.
- Toplumsal davranış ise toplumun değişik katmanlarında ve bireyleri arasında sağlanan iletişim etkinliği ve ilişkilerini ifade eder.
- Toplum hayatı, amaçladığı düzen ve dengeyi yine kendi içinden ürettiği kurallarla gerçekleştirir. Toplum hayatını düzenleyen bu kurallara "toplumsal davranış kuralları" denir. Toplumların geleneksel bilgi ve görgü birikimi ile güncel deneyimlerinden meydana gelen bu kurallar, toplumun sağlıklı işleyişini, barış ve huzurunu sağlar. Toplumsal yaşamda insan davranışlarını ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları, örf ve adet kuralları (gelenek ve görenekler) ile hukuk kuralları gibi farklı nitelikte ve çok sayıda toplumsal davranış kuralı mevcuttur.

Toplumsal Düzen-Davranış Kuralları-2

- Toplumsal davranış kurallarının tümü birden toplumsal düzeni sağlamayı hedef edinir. Toplumsal kurallar toplumsal düzenin, toplumsal barış ve esenliğin gereğine inanan insanlar tarafından hayata geğirilir. Bu nedenle kural tanımayan insanlar, toplumun doğrudan ya da dolaylı yaptırımları ile karşılaşırlar. Bu yaptırımlar, alay etme, hakaret etme, dışlanma, para cezası, hapis ve hatta ölüm cezaları şeklinde ortaya çıkar. Örf ve âdetler (gelenek ve görenekler), görgü kuralları, ahlâk kuralları, din kuralları ve hukuk kuralları gibi toplumsal davranış kuralları toplumların yapısına göre kendi içinde derece farklılığı gösterir. Toplumlar küçüldükçe yani modern karmaşık toplumdan daha az karmaşık geleneksel karakterli toplumlara doğru gidildikçe gelenek ve göreneklerin etkisi daha çok ortaya çıkar. Buna göre; geleneksel karakterli toplumlarda örf ve âdetler birinci derecede etkili olurken, modern karakterli toplumlarda bu öncelik hukuk kurallarınınındır.

Ders Arası

Din Kuralları

- Sosyal düzen kuralları arasında yer alan din kuralları, yüzyıllar boyunca önemini korumuştur. İlkel çağlarda bile bütün sosyal düzen kurallarının dinsel nitelik taşıdığı söylenebilir. Din kuralları, bir taraftan Tanrı ile insanlar arasındaki ilişkileri düzenlerken, diğer taraftan dolaylı da olsa aşağıda açıklanacağı gibi insanlar arasındaki ilişkileri de düzenler. Bu kurallar Tanrı tarafından konulmuş olan kurallardır.
- Din kurallarının bazıları “uhrevi ilişkileri”, bazıları ise “dünyevi ilişkileri”, diğer bazıları ise hem uhrevi hem de dünyevi ilişkileri düzenlerler. Örneğin, adam öldürmek, hırsızlık yapmak, başkasının namusuna göz dikmek, yalan söylemek ile ilgili yasaklar hem dünyevi ilişkileri hem de uhrevi ilişkileri düzenlemektedir. Buna karşılık, Tanrı’ya ve O’nun Peygamberine inanmayı gerektiren kurallar ise yalnızca uhrevi ilişkilere ilişkin kurallardır.
- Din kuralları ile hukuk kuralları bazı noktalarda birbirinden ayrılmaktadır: Din kurallarının yaptırımını genellikle manevi niteliktedir. Bu ise günahkâr olma ve ahirette Tanrı tarafından cezaya çarptırılma şeklindedir. Diğer bir ifadeyle, din kurallarına aykırı davranışın cezası hayatta iken değil, ancak ölünce verilebilmektedir. Ancak din kurallarının ihlalinin cezası yalnızca manevi nitelikte değildir. Örneğin İslam dini ele alındığında hırsızlık halinde, kol kesilmesi, adam öldürme halinde kısasın uygulanması, zina halinde recm gibi dünyevi cezalar da söz konusudur. Din kuralları genellikle insanların inançları ile ilgili kuralları düzenlerler ve Tanrı buyruğu olan bu kurallar zamanla değişmez niteliktedir. Oysa hukuk kuralları toplum düzenini sağlamak amacıyla konuldukları için, toplumsal hayattaki değişimlere paralel olarak değişmektedir.

Ahlak Kuralları

- Toplum hayatını düzenleyen sosyal düzen kurallarından bir tanesi de ahlak kurallarıdır. Ahlak, bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre, yapılması ve yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallardan oluşur.
- Ahlak kuralları biri öznel, diğeri ise nesnel ahlak kuralları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- Öznel ahlak kuralları, kişilerin kendilerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini gösteren ahlak kurallarıdır. Diğeri bir ifadeyle öznel ahlak kuralları bu kurallar kişinin kendisine karşı olan ödevlerini gösterir.
- Buna karşılık nesnel ahlak kuralları, toplum hayatında kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde davranış şekillerini gösteren ahlak kurallarıdır..

Görgü Kuralları

- İnsanlar birlikte yaşamak zorundadırlar. Her oyunun bir kuralı olduğu gibi, birlikte yaşamamanın da belirli kuralları vardır. Bu kurallara uyan insanların, ihtiyaçlarını daha kolay temin edecekleri ve daha çok mutlu olacakları açıktır. Bu nedenle insanların, toplum hayatını düzenleyen belirli kuralları öğrenmeleri ve bunları davranış haline getirmeleri hayatın bir gereğidir. İşte toplum halinde yaşayan insanların uymak zorunda oldukları kurallardan biri de görgü kurallarıdır. Bir toplumun oluşmasında ve gelişmesinde, o toplumu oluşturan insanlar arasında uygulanan görgü kurallarının önemli bir yeri vardır. Genel görgü kurallarına uyma zorunluluğu yoktur. Yani genel görgü kurallarına uyulmaması hukuka aykırılık oluşturmaz.
- Ancak, toplum genel görgü kurallarına uymayanları cahil, bencil, kaba, saygısız gibi sıfatlarla tanımlar ve kınar. Toplum yaşamının düzenlenmesinde etkili olan genel görgü kurallarına uyan kişileri; terbiyeli, saygılı, nazik gibi şekilde nitelemek olanaklıdır. Bu kurallar toplumdaki uygarlık düzeyinin de göstergesi olarak değerlendirilebilir. İnsanın bencil, kaba düşüncelerden sıyrılarak, başkalarına karşı davranışlarını bir düzene koyması, onun duyarlı ve nazik olmasını sağlar. Bu da insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin sağlıklı ve tutarlı olmasını sağlar. Görgü kurallarını öğrenmenin bir okulu yoktur. Görgü kuralları, bir toplumun ayrı ayrı bölgelerinde farklı olduğu gibi değişik uluslar arasında uluslararası da farklılıklar gösterir. Bu nedenle, görgü kurallarının toplumun iç yaşamındaki önemi yanında, uluslararası yaşamda da önemi büyüktür. Hatta bazı görgü kurallarının hukukun içinde yer aldığı da görülmektedir. Örneğin, iki kişinin sokakta birbirleriyle selamlaşması bir görgü kuralı olmasına karşın, iki askerin birbirini selamlamaları hukukî bir ödevdir.

Hukuk Kuralları

- Toplum halinde yaşamak zorunda olan insanların birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen en önemli sosyal düzen kuralı hukuk kurallarıdır.
- Hukuk kuralları ile diğer sosyal düzen kuralları arasında sürekli bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır. Bu çerçevede bazı ahlak ve din kuralları zamanla hukuk kuralı niteliğini kazanmış olabilir. Örneğin, hırsızlık yapmak hem dinen yasak hem gayri ahlaki bir davranış hem de hukuka aykırıdır.

Toplumsal Düzen ve Hukuk

- İnsanlar toplum halinde yaşarlar. Toplum yaşamının düzen içinde devam edebilmesi, insanların gerek birbirleriyle ve gerekse toplumla olan ilişkilerinde uyacakları bir takım kuralların varlığına bağlıdır.
- Toplum halinde yaşayan insanların yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri ve kullanacakları yetkileri gösteren kurallara “toplumsal düzen kuralları” denilmektedir.
- Toplum hayatını düzenleyen çok çeşitli sosyal düzen kuralları bulunmaktadır. Bunlar; “din kuralları”, “ahlak kuralları”, “görgü kuralları” ve “hukuk kuralları”dır. Bu kurallar birbirine benzer özellikler taşımasına ve her biri toplum hayatını doğrudan ya da dolaylı düzenlemeye yönelik olsa da aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır.
- Kuşkusuz tüm kurallar içinde hukukun özel bir yeri ve önemi vardır. Diğer kurallardan hukuku farklı kılan pek çok nitelik olsa da en farklı kılan nitelik, hukuktaki yaptırım ögesidir. Devlet gücü ile bu yaptırımlar ve uygulanışı güvence altına alınmıştır.

Hukuk Kuralları

Hukuk Kuralları-1

- Çağdaş toplumlarda çeşitli toplumsal davranış kuralları arasında hukuk kuralları ayrı bir konum ve önemi haizdir. Hukuk kuralları devlet otoritesi tarafından konulmuş olduğu için bu kuralların ardında devletin zorlayıcı gücü yer alır. Hukuk kurallarının güvencesi devlet otoritesidir. Diğer kural türlerine uyulmaması durumunda bir yaptırım uygulanmazken hukuk kurallarına aykırı davranıldığında devlet tarafından kuralı ihlal edene bir yaptırım uygulanır.
- Hukuk kurallarının ayırt edici ögesi olan **müeyyide-yaptırım** hukuk kuralının içerdiği buyruğun (emir-yasak) yerine getirilmesini sağlayan ve hukuk kuralına karşı gelenler hakkında söz konusu olup uygulanan hukuki sonucu ifade eder.
- Yaptırım-müeyyide, “hukuk kuralının ihlaline tepki olarak gösterilen ve devlet tarafından bizzat uygulanan cebir” olarak tanımlanır. Yaptırımlar hukuki ve cezai yaptırım biçiminde olabilir. Ceza yaptırımı idam cezası, hapis cezası, para cezası; hukuk yaptırımı iptal-geçersizlik, tazminat gibi çeşitli türlerde olabilir.
- Toplumda bireylerin hukuk kurallarına riayet etmesini hukuk kuralının ihlali halinde uygulanacak yaptırımlar sağlar. Gerçekten de devlet yetkili organları vasıtasıyla hukuk kuralını ihlal edenlere yaptırım uygulamak suretiyle toplumdaki bireyleri hukuk kuralına uymaya zorlar. Yaptırım ile karşılaşmak istemeyen bireyler hukuk kurallarına uymak zorunda kalırlar. Yaptırıma sahip olmak hukuk kurallarını diğer toplumsal davranış kurallarından üstün kılar ve hukuk kurallarını en etkili toplumsal davranış kuralları haline getirir.

Hukuk Kuralları-2

- Yukarıdaki bilgiler özetlenerek **hukukun tanımı** şu şekilde verilebilir: **Devletin yetkili organları tarafından konulmak suretiyle uygulamaya geçen, toplumda insan ilişki ve davranışlarının düzenlenmesi suretiyle toplumsal düzenin sağlanmasını amaçlayan ve bunlara uyulması devlet tarafından bizzat yaptırım uygulamak suretiyle zorla sağlanan toplumsal davranış kuralları bütünüdür.**
- Hukuk kurallarının yöneldiği hedef adaleti gerçekleştirmektir. Adalet hukuk kuralının yönelmiş olduğu amaçtır. Adalet haklılık, hakka uygunluk anlamına gelir. Hak ise doğruluk, ölçülülük ve gerçeğe uygunluk demektir. Buradan da anlaşılacağı üzere hukuk kuralları toplumda bireyler arasından meydana gelecek çıkar çatışmaları için gerçekçi, doğru ve ölçülü bir çözüm sunabilmeli, hukuk kuralları bütünüünün oluşturduğu düzen olarak hukuk düzeni de aynı niteliği taşımalıdır. Böyle bir düzende bireylerin hukuk kurallarına uyması kendiliğinden cebir ve yaptırım uygulanmaksızın gerçekleşebilir. Böylece toplumda barış daha etkili biçimde kurulur ve daha kalıcı olarak sağlanır.

**Ders Sonu
İYİ HAFTALAR!**

